

Міністерство освіти і науки України
Київський національний торговельно-економічний університет
Вінницький торговельно-економічний інститут

Сертифікат

засвідчує, що

**Брояка
Антоніна Анатоліївна**

*взяла участь у засіданні міжвузівського круглого столу
на тему: «Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан
та перспективи розвитку з врахуванням досвіду країн ЄС»*

28 листопада 2019 року

Директор

Н.Л. Замкова

ПРОГРАМА

проведення міжвузівського круглого столу на тему:
«Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку з врахуванням досвіду країн ЄС»

Термін проведення: 28 листопада 2019 року

Мета: обговорення сучасних проблем та перспектив розвитку соціального забезпечення з врахуванням досвіду країн ЄС.

Теми для обговорення:

- Особливості нарахування субсидій.
Доповідач: заступник директора, начальника управління соціального захисту населення (Лівобережне) Департаменту соціальної політики Вінницької міської ради Белінська О. А.
- Сучасний стан фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в Україні.
Доповідач: доцент кафедри економіки Вінницького національного аграрного університету к.е.н., доц. Брояк А. А.
- Особливості реалізації соціальної політики ЄС. Досвід соціального забезпечення в провідних країнах ЄС.
Доповідач: доцент кафедри економіки та міжнародних відносин Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ к.е.н., доц. Осіпова Л. В.
- Бюджетне фінансування соціального забезпечення в Україні.
Доповідач: доцент кафедри економіки Вінницького національного аграрного університету к.е.н., доц. Хаєцька О.П.
- Сучасні світові тенденції і моделі організації систем захисту від безробіття та можливість їх використання в Україні.
Доповідач: асистент кафедри економіки Вінницького національного аграрного університету Феняк Л.А.

Кількість учасників: 16 осіб.

Порядок денний

14.00 – 14.10	Реєстрація учасників та гостей міжвузівського круглого столу.
14.10 – 15.50	Засідання міжвузівського круглого столу.
15.50 – 16.00	Перерва.
16.00 – 16.25	Підведення підсумків засідання міжвузівського круглого столу.

Заступник директора з навчально-методичної роботи
Л. Б. Мартинова

Завідувач кафедри
В. В. Хачатрян

Міжвузівський круглий стіл «Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку з врахуванням досвіду країн ЄС»

Тема: Сучасний стан фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в Україні.

Доповідач: доцент кафедри економіки Вінницького національного аграрного університету к.е.н., доц. Брояка А. А.

В Україні фінансування соціального захисту та соціального забезпечення здійснюється шляхом надання соціальної допомоги та соціальних послуг в установах соціального обслуговування. Закон України «Про соціальні послуги» (як нормативно-правового акту у сфері соціального захисту) соціальні послуги фінансуються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, спеціальних фондів, коштів підприємств, установ та організацій, плати за соціальні послуги, коштів благодійної допомоги (пожертвувань), коштів одержувачів соціальних послуг та інших джерел, передбачених законодавством. Мережа закладів та установ, що надають соціальні послуги, налічує близько 2 тис. суб'єктів, якими обслуговується майже 2 млн. осіб. Мережа комунальних установ з соціального захисту та забезпечення населення, діяльність яких фінансується за рахунок коштів місцевих бюджетів, складається з 658 територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), 290 будинків-інтернатів, 85 закладів для бездомних осіб; 692 центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; 90 закладів соціального обслуговування, 15 притулків для дітей, 85 центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. Проблемою функціонування такої розгалуженої системи установ з соціального захисту та забезпечення населення є їх недофінансування із року в рік. Основна причина – використання установами соціального обслуговування населення кошторисного методу планування та фінансування, який не дозволяє орієнтувати бюджетні кошти на досягнення конкретних результатів та здійснити оцінку результативності витрат із фінансування соціальних послуг у аспекті досягнення конкретно визначених цілей. За таких умов провести ефективне реформування у напрямі децентралізації сфери соціального захисту населення доволі проблематично.

Різні форми соціального захисту населення (соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальна допомога, соціальні послуги) передбачають певні методи та джерела фінансування. З огляду на досвід зарубіжних країн, джерелами фінансування соціального захисту населення можуть бути кошти державного та місцевих бюджетів, державних та недержавних соціальних фондів, суб'єктів господарювання різних форм власності, спонсорів, меценатів та домогосподарств. Це свідчить про існування багатоканальної системи фінансового забезпечення системи соціального захисту населення зарубіжних країн.

Традиційно основним джерелом фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні є державний та місцевий бюджети та позабюджетні фонди. Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення є пріоритетом бюджетної політики України впродовж останніх десяти років. Відповідно до Бюджетного кодексу України (ст. 87–91) за рахунок державного та місцевих бюджетів здійснюється фінансування соціального захисту:

- у випадку непрацевдатності;
- пенсіонерів;
- ветеранів війни та праці;
- сім'ї, дітей та молоді;
- безробітних;
- інших категорій населення.

Також за рахунок коштів бюджету здійснюються фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту та інша діяльність у сфері соціального захисту.

В Україні сформована переважно централізована система соціального захисту населення, про що свідчить співвідношення у зведеному бюджеті країни видатків державного і місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення. Незважаючи на те, що в європейських країнах існують різні рівні централізації системи соціального захисту, дослідники вважають, що централізована система є менш ефективною,

ніж децентралізована. В Україні за період 2012–2016 рр. коефіцієнт децентралізації витрат бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення становив у середньому близько 40 %.

Упродовж 2012-2017 рр. обсяг річних видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення становив у середньому 22% від загальної суми видатків зведеного бюджету України. Цікавим є показник обсягу певної категорії видатків відносно ВВП (валового внутрішнього продукту). За цим показником обсяг видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2013 р. був найбільшим за весь період - 9% ВВП.

В окремі періоди видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення становили навіть більшу частку у зведеному бюджеті. У 2013 р. соціальний розвиток країни був визначений одним із політичних пріоритетів, а отже, за даними [2] частка бюджетних видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення зросла до 28% загальної суми видатків зведеного бюджету.

У 2006 р. нова урядова політика, спрямована на економічний розвиток країни, призвела до збільшення видатків на економічну діяльність, а отже, до скорочення видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення до 24% від усіх видатків зведеного бюджету, що становило 8% ВВП у відповідному році. 2007 р. уряд України визначив своїм пріоритетом інноваційно-інвестиційний розвиток, як наслідок, видатки на соціальний захист скоротилися більше, ніж на 1% порівняно з 2006 р. і становили 6,5% ВВП. У 2017 р. було відновлено пріоритет фінансування соціальної сфери, і частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення знову зросла - до 7,8% ВВП.

Розподіл видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення між державним бюджетом та бюджетами органів місцевого самоврядування в Україні впродовж 2012–2016 рр. представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Видатки державного та місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення в Україні, млрд. грн

Видатки	2012	2013	2014	2015	2016
Державного бюджету	50,1	56,6	57,4	72,7	106,3
Місцевих бюджетів	75,3	88,5	80,6	103,6	152,0
Зведеного бюджету	125,4	145,1	138,0	176,3	258,3

Розподіл видатків Державного та місцевих бюджетів України на соціальний захист та соціальне забезпечення за аналізований період здійснюється нерівномірно і практично у незмінному співвідношенні. Незважаючи на зростання частки видатків, що спрямовуються на потреби соціального захисту з державного бюджету, темпи їх росту є нижчими порівняно із темпами зростання видатків з місцевих бюджетів. Так, обсяг видатків соціального захисту та соціального забезпечення із місцевих бюджетів за 2012–2016 рр. збільшився у 2,12 рази: із 50,1 млрд. грн до 106,3 млрд. грн, а обсяги видатків з Державного бюджету України збільшилися у 2 рази, враховуючи міжбюджетні трансферти. У зв'язку з цим слід зазначити, що органи місцевого самоврядування на ділені більш широкими повноваженнями щодо фінансового забезпечення соціального захисту населення, водночас, мають обмежені власні джерела і залежать від трансфертів з державного бюджету, частка яких у доходах місцевих бюджетів із року в рік збільшується.

Обсяг таких видатків зведеного бюджету та цільових позабюджетних фондів у 2017 р. в Україні становив 276 млрд грн, або 29% ВВП (табл.1).

Для порівняння: обсяг видатків, які безпосередньо обраховуються за бюджетною функцією "Соціальний захист та соціальне забезпечення, у бюджеті 2017 р. становив лише 74 млрд грн, або 7,8% ВВП. Згідно з даними Міністерства соціальної політики України, загальний обсяг видатків на сферу соціального захисту та соціального забезпечення в Україні є доволі значним навіть порівняно з розвиненими країнами. За показником "Соціальні видатки у відсотках до ВВП" Україну в 2017 р. випереджали лише Швеція та Франція.

Однак, попри значний обсяг соціальних видатків якість соціальних послуг та інших

заходів соціального захисту в Україні досі залишається відносно низькою порівняно з іншими країнами, а соціальні потреби найбільш уразливих категорій населення не задовольняються достатньою мірою.

За останніми доступними даними, у 2017 р. у розрахунку на одну особу він становив 1 677 дол. США на рік. Нижчий за показники України тільки рівень у Кореї (1 465 дол. США) та Мексиці (786 дол. США).

Таблиця 2.

Динаміка зростання різних категорій видатків на сферу соціального захисту та соціального забезпечення, млрд грн*

Категорії видатків	Роки					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Соціальний захист і соціальне забезпечення	13	19	40	41	47	74
Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття	2	2	3	3	4	5
Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України	1	2	2	2	3	4
Фонд соціального страхування від тимчасової втрати працездатності	3	3	5	7	5	7
Пенсійний фонд України	25	39	64	74	100	148
Охорона здоров'я	10	12	15	20	23	34
Забезпечення житлом	4	4	4	4	5	5
Соціальні видатки, всього	57	82	133	152	187	276
ВВП, всього	267	345	441	527	713	951
До ВВП, %	21%	24%	30%	29%	26%	29%

Найбільша частка фінансування за видатковою статтею "Соціальний захист та соціальне забезпечення" впродовж 2012—2017 рр. припадала на категорії громадян, які мають право на різні види соціального захисту: пенсіонери; сім'ї, діти та молодь; інші категорії населення, що мають право на соціальний захист.

Згідно з даними Державної казначейської служби України найбільшою за обсягом видатків є категорія пенсіонерів: 2017 р. обсяг фінансування за статтею "Соціальний захист пенсіонерів" становив 72% усіх видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, а в 2016 р. зазначена категорія бюджетних видатків становила 42,65 млрд грн, або 58% усіх видатків за цією статтею. Значна частка цієї категорії у структурі інших видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення пояснюється, перш за все, зростанням частки людей пенсійного віку в загальній структурі населення України.

Найбільша частка видатків (50%) Зведеного бюджету України на соціальний захист та забезпечення населення йде на фінансування саме соціального захисту пенсіонерів (рис. 1). Основними причинами цього є наявність великої кількості пільг (усі пенсіонери мають право на безкоштовний проїзд у громадському міському й приміському транспорті), збільшення чисельності осіб старше працездатного віку та низький рівень пенсій. Відповідно видатки державного та місцевих бюджетів спрямовуються на надання соціально-побутових послуг на дому людям похилого віку, які:

- згідно медичних висновків потребують сторонньої допомоги;
- надання послуг у стаціонарних відділеннях центрів соціального обслуговування пенсіонерам й самотнім непрацездатним громадянам;
- проведення соціально-оздоровчих заходів, спрямованих на підтримання життєдіяльності та соціальної активності пенсіонерів;
- надання малозабезпеченим особам старше працездатного віку грошової та натуральної допомоги (продовольчих, промислових, господарських товарів). Проте широкий перелік цих видатків не забезпечується можливостями держави щодо їх фінансування [7, с. 30].

Аналізуючи динаміку видатків на соціальний захист пенсіонерів в Україні протягом

трьох кварталів 2013-2018 рр., можна побачити, що за 6 років вони значно зросли і 2018 р. склали 113,55 млрд. грн., що на 48,26 млрд. грн. (73%) більше порівняно з 2013 р. У 2013 р. видатки на соціальний захист пенсіонерів становили 65,29 млрд. грн., але протягом 2014-2015 рр. вони мали тенденцію до зменшення, оскільки через події в Україні (анексія Криму, початок воєнного конфлікту на Сході) погіршився економічний стан держави, відбулося падіння основних макроекономічних показників. За таких умов фінансування соціального захисту пенсіонерів зменшилося, оскільки великі ресурси були спрямовані на оборону країни. На противагу 2014 року 2015 рік став часом відносного спокою у політичній сфері, що дозволило уряду розпочати впроваджувати реформи, зокрема, було розпочато процес децентралізації [16]. Як видно з рисунку 3 стрімке зростання видатків відбулося лише у 2016 р. (на 66 %), що пояснюється, збільшенням видатків у 2016 р. на надання пільг та допомог, через підвищення розмірів мінімальних соціальних стандартів, і покриття дефіциту Пенсійного фонду, що пов'язано з підвищенням розмірів прожиткового мінімуму та пенсій для громадян.

Лише у 2017 р. відбулося зменшення видатків на соціальний захист пенсіонерів на 19,8 млрд. грн. (19,3%), головною причиною стало проведення пенсійної реформи, за якою було запроваджено новий порядок виходу на пенсію залежно від наявного страхового стажу, та як наслідок за даними Державної служби статистики у 2017 р. кількість пенсіонерів зменшилася на 3% , також власні надходження Пенсійного фонду зросли, тому кошти які йшли на покриття його дефіциту значно зменшилися. Отже, протягом досліджуваного періоду спостерігається коливання обсягів видатків на соціальний захист пенсіонерів через нестабільність економіки України.

В умовах продовження рецесії, впливу негативних чинників соціально-економічного характеру, незавершеністю реформ у сфері державних фінансів в Україні все важче витримувати навантаження, пов'язане з функціонуванням системи соціального захисту населення. На сучасному етапі в країні сформувалася нечітка соціальна політика щодо функціонування системи соціального захисту населення та неналагоджений у відповідності до реалій соціально-економічного розвитку країни механізм фінансового забезпечення. Вирішення проблем фінансування вимагає першочергового реформування соціальної політики.

Значний рівень фінансового забезпечення соціальних видатків в Україні не свідчить, що система соціального захисту населення в Україні є ефективною з точки зору доступності та якості надання соціальних послуг і соціальної допомоги. Вона не відповідає вимогам соціальної справедливості, практично відсутня адресність розподілу соціальної допомоги, надання коштів найуразливішим верствам населення, не забезпечує досягнення малозабезпеченими сім'ями мінімального прожиткового стандарту, що встановлений в країні. Тому створення ефективної системи фінансового забезпечення соціального захисту населення є домінуючим завданням на сучасному етапі в Україні та потребує її подальшого реформування.